

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА АВСТРІЇ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ В ХІХ СТ.

Коритко Л. Я.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Івано-Франківського факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

В статті аналізуються міжнародні угоди природоохоронного характеру, укладені в ХІХ ст. Серед них, Конвенція 1881 року про захист від філоксери, Міждержавна угода 1883 року про рибальство на озері Гарда тощо. Їх учасницею була Австрія (Австро-Угорська імперія).

Ключові слова: міжнародні угоди, міждержавні угоди, Австро-Угорщина.

В статье анализируются природоохранные международные соглашения, подписанные ХІХ в. Среди них, Конвенция 1881 года о защите от филлоксеры, Межгосударственное соглашение 1883 года о рыбальстве на озере Гарда и др. Их участницей была Австрия (Австро-Венгерская империя).

Ключевые слова: международные соглашения, межгосударственные соглашения, Австро-Венгрия.

The article analyzes the nature-protection international agreements concluded in the ХІХth century. Among them, the Convention of 1881 about protection against phylloxera, the Intergovernmental agreement of 1883 about fishing on the lake Garda and others. Austria took part in them (Austria-Hungary Empire).

Keywords: international agreements, intergovernmental agreements, Austria-Hungary.

Взаємовідносини з оточуючим природним середовищем є однією з найважливіших сторін історії людства. Інтенсивна експлуатація людиною природи спонукала до розуміння спільної відповідальності за забруднення навколишнього природного середовища і необхідності здійснення узгоджених дій, спрямованих на його охорону. Це, в свою чергу, з часом переросло у підписання та ратифікацію конвенцій і угод, які полягали у прийнятті державами на себе відповідних зобов'язань. Діяльність в цьому напрямку поживалась після Другої світової війни. Але й на межі ХІХ–ХХ ст. такі приклади були не зовсім поодинокими.

Проблеми становлення міжнародного природоохоронного співробітництва в ХІХ ст. ніхто з науковців комплексно не досліджував. Вивчалися окремі питання становлення правового регулювання охорони природи. Зокрема, звернув увагу на історію розвитку

лісового права, в т.ч. в Австрії ХІХ ст. В. П. Непій-вода, Р. С. Кірін присвятив австрійському гірничому праву на західноукраїнських землях до початку ХХ століття окремий підрозділ монографії. Регулювання охорони лісів в Австрійській та Російській імперіях досліджував Б. В. Кіндюк. Міждержавні торговельні відносини Австро-Угорської та Російської імперії вивчав російський учений А. Н. Птіцин.

Мета пропонованої статті – аналіз становлення міжнародного природоохоронного співробітництва держав у ХІХ–на початку ХХ ст. та участі у ньому Австрії.

Для досягнення поставленої мети є необхідним розв'язання таких завдань:

- дослідження форм міжнародного природоохоронного співробітництва держав у ХІХ–на початку ХХ ст. за участю Австрії;
- науковий аналіз міжнародних договорів приро-

доохоронного характеру, учасницею яких була Австрія (Австро-Угорська імперія).

Всупереч загальноприйнятій думці щодо того, що природоохоронний рух набув свого розвитку в XX ст., вважаємо, що питання охорони природних об'єктів піднімалися в європейському праві ще в XIX ст. Як на національному, так і на міжнародному рівнях.

У 1856 році в Парижі був укладений договір, який проголосив свободу судноплавства по річці Дунай, визначивши, що вона не повинна піддаватися іншим обмеженням, крім установлених поліцейськими й карантинними правилами, та іншим зборам, крім точно передбачених у додатках до даного договору. З метою регулювання судноплавства по Дунаю (...) був заснований спеціальний орган – Європейська дунайська комісія, що складалася із представників Австрії, Великобританії, Пруссії, Росії, Сардинії, Туреччині й Франції. Ці держави відігравали основну роль у визначенні правового режиму річки й порядку судноплавства по ній [1]. 2 листопада 1865 року укладена угода про судноплавство річкою Дунай (Вісник законів державних, далі – В. з. д., № 113) (акт о кораблеплавбъ для устій Дуная). Ще перед тим, 2 вересня 1860 року, була підписана міждержавна угода про торгівлю та мореплавство між двома імперіями: Австро-Угорщиною та Росією. До неї були внесені доповнення 6 травня 1894 року. А 2 лютого 1906 року між цими імперіями була укладена нова фундаментальна міждержавна угода про торгівлю та мореплавство, що діяла до початку Першої світової війни [2, с. 106].

В XIX ст. в Європі найпоширенішою була практика укладання двосторонніх договорів з охорони навколишнього середовища, коли держави-учасниці таких договорів погоджують свою діяльність і правила поведінки щодо використання навколишнього середовища і конкретних його об'єктів. Однією з них була угода, укладена між Австро-Угорщиною та Італією 9 серпня 1883 року про впорядкування рибальства на озері Гарда (В. з. д. за 1885 р., № 37). Регулювала використання об'єктів тваринного світу у природній водоймі – озері. Була ратифікована Австро-Угорщиною 31 грудня 1884 року, а Італією – 23 січня 1885 року. У Відні обнародована 7 квітня 1885 року.

Міждержавною угодою були встановлені періоди, протягом яких заборонено вилов риби та її продаж. Причому, заборони встановлювалися і до розмірів риби. Зокрема, заборонялося ловити та продавати риби, які не досягли таких розмірів: вугор – 40 см; пструг, карп – 30 см; лосось, лин, окунь – 15 см; всі інші – 5 см. Але, сторони домовилися, що для штучного вирощування риби, вищевказані заборони не діятимуть. Тобто, дозволялося вилов риби менших розмірів в якості корму. Категорично заборонялося їх продавати чи використовувати з іншою метою.

Зауважимо, що у XIX столітті проводились наукові дослідження водного тваринного світу. Дер-

жави-сторони угоди 1883 року прямо зазначили, що з метою наукових досліджень місцеві органи влади могли давати дозвіл науковцям на вилов заборонених видів риби.

Досить жорстко сторонами були обумовлені питання охорони довкілля, тваринного світу та життя і здоров'я людей. Статтею 9 заборонено при здійсненні рибальства застосовувати вибухові засоби, особливо динаміт, порох для стрільби, засоби отруйної та задушливої дії, вапно, сажу тощо [3, с. 110].

Міжнародне природоохоронне співробітництво європейських держав помітно поживалося з другої половини XIX ст. Тоді ж, започатковувалося міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі шкідниками рослин та рослинних продуктів і запобігання їхньому міжнародному поширенню та їхньому введенню до складу рослинного чи тваринного світу різних держав. Одним з найнебезпечніших шкідників є філоксера. Разом із саджанцями її було завезено з Америки до Європи, де вона спустошила виноградники. Тому, важливою подією в захисті рослинного світу стало укладення Міжнародної конвенції про заходи, яких слід вживати проти філоксери від 3 листопада 1881 року (В. з. д. за 1882 р., № 105). Конвенція укладена у Берні 3 листопада 1881 року. Була ратифікована Австро-Угорщиною 19 квітня 1882 року, Німеччиною, Францією, Швейцарією – 29 квітня 1882 року, а Португалією – 8 червня 1882 року. У Відні обнародована 12 червня 1882 року.

На підставі цієї конвенції була видана низка національних нормативних актів. Наприклад, розпорядження австрійських міністерств сільського господарства (землеробства), внутрішніх справ, торгівлі та фінансів від 15 липня 1882 року (В. з. д., № 107), яким, з поміж-інших, врегульовані відносини Австро-Угорщини з Італією щодо захисту від філоксери.

Зазначимо, що конвенція проти філоксери 1881 року діяла майже протягом століття, аж до 1951 року, коли 6 грудня 1951 року була укладена Міжнародна конвенція про захист рослин. Новий текст цієї конвенції переглянутий і затверджений на 29 сесії конференції ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН – міжнародна організація під патронатом ООН, створена у Квебеку 16 жовтня 1945 року – Л. К.) у грудні 1997 року. Україна приєдналася до даної конвенції 31 січня 2006 року згідно Указу Президента № 81/2006.

У 1902 році в Парижі була укладена деякими європейськими країнами міжнародна конвенція про охорону птахів, корисних для сільського господарства. На жаль, ця Конвенція давала дозвіл на знищення деяких видів «шкідливих» птахів. Я. Павліковський (Pawlikowsky) у 1932 році в своїй праці про суть, значення, завдання та способи реалізації охорони природи, зазначав, що конвенція 1902 року про охорону птахів є найпершим прикладом втілення ідеї охорони природи на міжнародному рівні [4, с. 12]. Ми ж бачимо, що міжнародні природоохоронні угоди були укладені ще у 80-х роках XIX ст.

Австрією уклалися міждержавні угоди, які тією чи іншою мірою стосувалися використання природних ресурсів. Серед них назвемо угоду між Австрійсько-Угорською монархією та королівством Великобританією від 26 листопада 1880 року (В. з. д. за 1882 р., № 34) про взаємну допомогу морякам, які потребують допомоги. Ця угода є джерелом міжнародного права. Але вона містить норми, що регулюють спільне використання водних морських ресурсів цими двома державами.

Таку саму правову природу має Лондонська декларація про право морської війни 1909 року – правовий документ, підписаний представниками Австро-Угорщини, Великобританії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Німеччини, Росії, США, Франції та Японії на Лондонській морській конференції 1909 року. Відома як акт, у якому фактично вперше були систематизовані деякі правила і звичаї морської війни. Вони, зокрема, стосувалися: блокади портів і берегів; військ, контрабанди; надання послуг нейтральним суднам; зміни прапора корабля до і під час війни; конвоювання нейтральних вантажів тощо. Декларація не була ратифікована державами, які її підписали, але мала позитивний вплив на розвиток міжнародного права [5].

До слова, сьогодні у світі працює міжнародна організація, метою якої є збереження природних ресурсів: Міжнародний союз охорони природи (МСОП; англійською – International Union for Conservation of Nature, IUCN), який заснований в 1948 році, головний офіс знаходиться в місті Гланд (Швейцарія). Членами цієї організації можуть бути як юридичні, так і фізичні особи. На теперішній час членами МСОП є 78 країн, 112 урядових та 735 неурядових організацій (в тому числі й українських), а також велика кількість вчених з 181 країни. Основним видом діяльності МСОП є допомога співтовариствам будь-якого виду у справі збереження біорізноманіття і впровадження екологічно чистих та сталих методів використання природних ресурсів [6].

Зауважимо, що в XIX ст. питання щодо правового захисту природи прописувалися і в торговельних міжнародних угодах, тобто нормативних актах, які мають іншу (відмінну від природоохоронної) правову природу.

Аналізуючи торговельний договір між Австро-Угорщиною та Сербією від 6 травня 1881 року (В. з. д. за 1882 р., № 84), приходимо висновку, що його норми (артикул V) містять певні заборони щодо ввезення, вивезення або провезення територіями держав товарів, які не відповідають санітарним та ветеринарним вимогам, встановленим міжнародними нормами: «засадами межинародними» [7, с. 295]. Дані заборони були направлені також на захист сільського господарства від занесення та поширення шкідників «вредных насекомых и иных вредных оводовъ (якъ н. пр. *Phylloxera vastatrix* и *Doryphora decemlineata*)» [7, с. 295]. Зважаючи на те, що Сербія приєдналася до вищезгаданої нами Міжнародної

конвенції проти філоксери від 3 листопада 1881 року аж у 1885 році, бачимо, що питання стояло відкритим між Австро-Угорщиною та Сербією уже з 1881 року.

Формою міжнародного природоохоронного співробітництва є також проведення різноманітних з'їздів, конгресів, зборів та інших заходів і обговорення на них екологічних проблем. Серед таких відзначимо проведення Міжнародних з'їздів нафтовиків-бурильників, в роботі яких приймали участь й австрійські представники. Наприклад, у Карлсбаді (Німеччина) з 18 по 22 вересня 1901 року відбувся уже такий XV з'їзд.

23–26 вересня 1910 року у Львові проходив II з'їзд Польських гірників та гутників (I з'їзд проходив у Кракові – Л. К.). У львівському часописі «Nafta» було позитивно відзначено місцепроведення такого заходу: це дуже близько до центрів нафтового промислу – Борислава та Тустановичів. У роботі з'їзду взяли участь, крім гірничих інженерів, і правники. Зокрема, д-р М. Розенберг (M. Rosenberg) охарактеризував польське гірниче право, асистент Пітулько (Pitulko) з Берліна – діяльність гірничих академій [8, с. 182]. За результатами роботи з'їзду була прийнята окрема резолюція щодо охорони надр (мінеральних багатств): було визнано потребу сталої охорони надр, і створення для цієї діяльності спеціального органу – комісії «komisji bogatstw mineralnych». Також, відповідно до ухвали Галицького крайового сейму, було вирішено створити Крайову геологічну адміністрацію та секцію геологічних розробок [9, с. 272].

III з'їзд Польських гірників та гутників мав проходити в 1914 році у Варшаві, а якщо зашкодять політичні відносини, то у Кракові. Можемо припустити, що у зв'язку з початком Першої світової війни міжнародне природоохоронне співробітництво призупинилося, і запланований з'їзд був перенесений на пізніший час. Також в цей період велася розмова про створення загальноєвропейського нафтового союзу [10, с. 129].

В цей же період в Бухаресті проходив III Міжнародний Нафтовий конгрес, згідно його резолюції IV конгрес мав відбутися в 1911 році в Америці. З 17 по 20 вересня 1911 року в Будапешті проходив XXV Міжнародний з'їзд інженерів та бурових техніків [11, с. 252]. У роботі цих міжнародних заходів природоохоронного характеру також приймали участь австрійські представники.

Висновки. Отже, можемо стверджувати, що міжнародно-правове співробітництво у сфері охорони та раціонального використання природних об'єктів та їх ресурсів розвивалось з другої половини XIX століття.

Формами такого співробітництва було укладення міжнародних угод, які тією чи іншою мірою стосувалися охорони та використання природних ресурсів. Питання щодо правового захисту природи прописувалися і в торговельних міжнародних угодах.

Водночас в цей період набуває свого пошквалювання

і міждержавне природоохоронне співробітництво за участю Австрії (Австро-Угорщини з 1867 року).

Іншою формою міжнародного природоохоронного співробітництва було проведення різноманітних з'їздів, конгресів, зборів та інших заходів, в роботі яких приймали участь австрійські представники.

Австро-Угорська імперія була учасницею міжнародних та міждержавних угод природоохоронного характеру. Серед з них, Міжнародної конвенції від 3 листопада 1881 року про заходи, яких слід вживати проти філоксери, міждержавної Угоди від 2 вересня 1860 року про торгівлю та мореплавство між Австро-

Угорщиною та Росією, Торговельного договору між Австро-Угорщиною та Сербією від 6 травня 1881 року, міждержавної Угоди від 9 серпня 1883 року між Австро-Угорщиною та Італією про впорядкування рибальства на озері Гарда та інших. Ці угоди були направлені на забезпечення захисту довкілля, життя та здоров'я людини від негативного впливу різних факторів.

Вважаємо перспективним подальше дослідження природоохоронного законодавства XIX ст., в т.ч. австрійського національного, адже воно діяло на землях, що сьогодні становлять територію України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Територія в міжнародному праві – Міжнародні ріки і їхній правовий режим (Частина 2) – [електронний ресурс]. – Режим доступу : www.referati.me/page/shpargalki-mezhdunarodnoe-pravo/ist-8--izd-ax294.html – Назва з титул. екрана.
2. Птицын А. Н. Торгово-экономические отношения России и Австро-Венгрии в конце XIX – начале XX в. / А. Н. Птицын // Вопросы истории. – 2010. – № 2. – С. 106–112.
3. Угода зь дня 9. Серпня 1883, mezi правительством Ёго цъсарского и королевско Апостольского Величества и правительством Ёго Величества Короля Италіи, въ цъли управлїенїя рыболовства въ озеръ Гардъ // Въстникъ законовъ державныхъ для королевствъ и краевъ въ державной думъ заступленыхъ. – Рочникъ 1885. – № 37, часть XIII : издано и розослано 16. Цвътня 1885. – Вьдень : Тискомъ цъсарско-королевской надворной и статской печатнѣ, 1885. – С. 107–114.
4. Pawlikowsky J. G. Ogolny rzut oka na istote ochrony przyrody, jej znaczenie, zadania i sposoby realizacji / J. G. Pawlikowsky. – Warszawa : Odbitka ze «Skarbow Przyrody», 1932 – 16 s.
5. Лондонська Декларація про право морської війни 1909 – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cyclop.com.ua/content/view/1169/58/1/14/> – Назва з титул. екрана.
6. Міжнародний союз охорони природи – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/> – Назва з титул. екрана.
7. Договоръ торговельный зь дня 6 Мая 1881 mezi Австрією-Уграми и Сербією // Въстникъ законовъ державныхъ для королевствъ и краевъ въ державной думъ заступленыхъ. – Рочникъ 1882. – № 84, часть XXIX. – Вьдень : Тискомъ цъсарско-королевской надворной и статской печатнѣ, 1882. – С. 291–302.
8. Kronika. II-gi Zjazd gornikow i hutnikow polskich we Lwowie // Nafta. Organ Galicyjskiego Przemyslu Naftowego. – Rocznik XVIII. – 30 czerwca 1910. – Zeszyt 12. – Lwow : Z Drukarni «Słowa Polskiego», pod zarzadem Z. Halacinskiego, 1910. – S. 182.
9. II Zjazd Polskich Gornikow i hutnikow we Lwowie (23–26 wrzesnia) // Nafta. Organ Galicyjskiego Przemyslu Naftowego. – Rocznik XVIII. – 30 wrzesnia 1910. – Zeszyt 18. – Lwow : Z Drukarni «Słowa Polskiego», pod zarzadem Z. Halacinskiego, 1910. – S. 269–274.
10. Kartel rafinerij austriacko-wegierskich i project unii naftowej srodkowo-europejskiej // Nafta. Organ Krajowego Towarzystwa Naftowego pod redakcyą Dr. S. Barroszewicza. – Rocznik XIX. – 15 maja 1911. – Zeszyt 9. – Lwow : Z Drukarni «Słowa Polskiego», pod zarzadem J. Ziembinskiego, 1911. – S. 129–130.
11. Kronika. XXV Miedzynarodowy Zjazd inzynierow i technikow wiertniczych // Nafta. Organ Krajowego Towarzystwa Naftowego pod redakcyą Dr. S. Barroszewicza. – Rocznik XIX. – 31 sierpnia 1911. – Zeszyt 16. – Lwow : Z Drukarni «Słowa Polskiego», pod zarzadem J. Ziembinskiego, 1911. – S. 252–253.